

ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ САНОАТ КОРХОНАЛАРИНИ КРЕДИТЛАШДА
ХАТАРЛАРНИ КАМАЙТИРИШ ЙЎЛЛАРИ

Жўраев И.

иқтисод фанлари бўйича фалсафа доктори, PhD, доцент

Тошкент Молия институти

Исаков Камолиддин Мусаевич

“Банк иши” мутахассислиги магистранти,

Ўзбекистон Республикаси Банк -молия Академияси

Аннотация: Мақолада иқтисодиётнинг реал секторининг асоси ҳисобланган саноат корхоналарини банклар томонидан кредитлашдаги хатарлар кўриб чиқилган ва уларни камайтириш бўйича таклифлар келтирилган.

Калит сўзлар: Саноат, молиялаштириш, кредитлаш, тўловга лаёқатлилиқ, хатарлар, суғурталаш, гаров таъминоти

WAYS OF REDUCING RISKS IN THE LENDING OF INDUSTRIAL ENTERPRISES
OF COMMERCIAL BANKS

Joraev I

Doctor of Philosophy in Economics, PhD, associate professor

Tashkent Financial Institute

Isakov Kamoliddin Musaevich

Master's degree in "Banking",

Academy of Banking and Finance of the Republic of Uzbekistan

Abstract: the article examines the risks in the lending of industrial enterprises by banks, which are considered the basis of the real sector of the economy, and presents proposals for their reduction.

Keywords: industry, financing, lending, solvency, risks, insurance, collateral supply

Саноат корхоналарининг миллий иқтисодиётни ривожлантиришдаги роли жуда муҳимдир, чунки улар товарлар ва хизматларнинг асосий ишлаб чиқарувчилари бўлиб, иш ўринларини яратадилар ва бюджетга солиқлар тушишини таъминлайдилар. Улар мамлакатнинг технологик ривожланишида муҳим рол ўйнайди, чунки бу корхоналар инновациялар ва янги технологияларнинг асосий манбаи

ҳисобланади. Бундан ташқари, саноат корхоналари транспорт, энергетика ва қурилиш каби иқтисодийнинг бошқа тармоқлари маҳсулотларига талабни яратиш орқали иқтисодий ўсишни рағбатлантиради.

Саноат корхоналарини банк томонидан кредитлаш хусусиятларига қўйидагиларни киритиш мумкин:

- Катта миқдордаги кредитлар: саноат корхоналарига банк кредитлари одатда ишлаб чиқариш жараёнларини молиялаштириш, янги ускуналар сотиб олиш ёки ишлаб чиқариш қувватларини кенгайтириш учун зарур бўлган катта миқдорлар билан боғлиқ.

- Гаров таъминоти: банклар одатда саноат корхонасига кредитни узайтириш учун гаровни талаб қиладилар, масалан, кўчмас мулк, асбоб-ускуналар ёки корхонанинг бошқа активлари кўринишидаги гаров.

- Фоиз ставкалари: саноат корхоналари учун кредитлар бўйича фоиз ставкалари ишлаб чиқариш фаолияти билан боғлиқ хавфнинг ошиши сабабли ёки ҳукумат дастурлари доирасидаги корхоналар учун бошқа қарз олувчиларга қараганда фарқланиши мумкин.

- Кредит муддатлари: банклар одатда узоқ ишлаб чиқариш цикллари ва йирик инвестицияларнинг қайтарилишини ҳисобга олган ҳолда саноат корхоналарига узоқ муддатли кредитлар беришади.

- Мослашувчан шартлар: баъзи банклар кредитлашнинг мослашувчан шартларини, шу жумладан кечиктирилган тўловларни, инновациялар ва ривожланишни молиялаштириш учун махсус дастурларни, шунингдек корхонанинг иқтисодий ҳолати ўзгарган тақдирда шартнома шартларини қайта кўриб чиқиш имкониятини таклиф қилишади.

- Экспертиза: саноат корхоналарини кредитлашга ихтисослашган банкларда лойиҳаларнинг хатарлари ва потенциалини баҳолай оладиган соҳа мутахассислари бўлиши мумкин, бу эса кредитлаш шартларини аниқроқ аниқлаш имконини беради [2].

Ривожланган мамлакатларда саноат корхоналарини банк кредитлашнинг бир неча асосий шакллари мавжуд, жумладан:

- Узоқ муддатли кредитлаш: банклар янги ишлаб чиқариш қувватларини қуриш, асбоб-ускуналар сотиб олиш ёки янги технологияларни ривожлантириш каби узоқ муддатли инвестиция лойиҳалари учун кредитлар беради. Бундай кредитлар одатда бир неча йилдан ўн йилгача муддатга берилади.

- Айланма маблағлар: саноат корхоналари, шунингдек, операцион харажатларни қоплаш, хом ашё сотиб олиш, иш ҳақи тўлаш ва бошқа жорий харажатларни қоплаш учун кредит олишлари мумкин. Бу компанияларга вақтинчалик инвестициялар даврида нормал операцияларни сақлашга имкон беради.

- Гаров таъминоти: банклар кўчмас мулк, асбоб-ускуналар ёки инвентаризация каби компания активлари билан таъминланган кредитларни беришлари мумкин. Бу компанияларга қўшимча молиявий ресурслардан фойдаланиш имкониятини беради ва айниқса бошқа гаров тақдим этиш имкониятига эга бўлмаган компаниялар учун фойдали бўлиши мумкин.

- Айланма маблағларга кредитлар: банклар циклик инвестицияларни молиялаштириш ёки талабнинг мавсумий ўзгариши каби корхоналарнинг вақтинча нақд эҳтиёжларини қоплаш учун қисқа муддатли кредитлар беради [3].

Кредитлашнинг ушбу шакллари одатда саноат корхоналарининг ўзига хос эҳтиёжларига мослаштирилади ва минтақа ва бозор шароитларига қараб фарқ қилиши мумкин.

Саноат корхоналарини тижорат банклари томонидан кредитлашни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш зарур бўлиб, бу йўналишда қўйидаги чоралар ва воситалар қўлланилиши мумкин:

- Кредит кафолатлари. Давлат банклар томонидан саноат корхоналарига берилган кредитлар бўйича кафолатлар бериши мумкин. Бу банклар учун хавфларни камайтиради ва берилган кредитлар ҳажмини оширишга ёрдам беради.

- Фоиз ставкалари бўйича субсидиялар. Давлат саноат корхоналарига берилган кредитлар бўйича фоиз ставкалари учун субсидиялар бериши мумкин, бу уларнинг молиявий юкини камайтиради.

- Имтиёзли кредит дастурлари. Ҳукумат саноат корхоналари учун қулайроқ шартларга эга бўлган махсус кредит дастурларини яратиши мумкин, масалан, узоқроқ кредит муддати ёки паст тўловлар.

- Кредитларни қайта молиялаштириш. Давлат банклари банклар томонидан саноат корхоналарига берилган кредитларни қайта молиялаштириш учун маблағ ажратиши мумкин, бу уларнинг молиявий юкини камайтиришга ва қўшимча ресурслардан фойдаланишни таъминлашга ёрдам беради.

- Махсус қўллаб-қувватлаш дастурлари. Давлат ускуналарни сотиб олиш ёки технологик ривожланиш учун субсидиялар каби айрим

соҳаларни ривожлантиришга қаратилган махсус қўллаб-қувватлаш дастурларини ишлаб чиқиши мумкин [5].

Ушбу чора-тадбирлар саноат корхоналарининг молиявий ресурслардан фойдаланиш имкониятларини яхшилашга ёрдам беради, уларнинг ривожланишига ҳисса қўшади ва мамлакатнинг иқтисодий ўсишига ёрдам беради.

Халқаро тажрибалар ва мавжуд ҳолат таҳлилидан келиб чиқиб, саноат корхоналарини кредитлашда хатарларни камайтиришнинг қуйидаги йўналишларини таклиф қилиш мумкин:

Кредитга лаёқатлилиқ таҳлили: банк корхонанинг молиявий ҳолатини, унинг тўлов қобилиятини ва кредитни тўлаш имкониятини тўлиқ баҳолаши керак.

Гаров таъминоти: компания банкка кредитни тўлаш кафолати бўлиб хизмат қиладиган гаров билан таъминлаши мумкин.

Кафиллик: банк компаниядан учинчи шахслардан кафолат беришни талаб қилиши мумкин.

Кредит портфелини диверсификация қилиш: банк молиявий йўқотишлар хавфини камайтириш учун кредит портфелини диверсификация қилиши керак.

Мониторинг ва хатарларни бошқариш: банк корхонанинг молиявий ҳолатини, унинг тўлов қобилиятини ва кредитни ўз вақтида тўлашни доимий равишда кузатиб бориши керак.

Кредит хавфини суғурталаш: банк қарз олувчининг тўловга лаёқатизлигидан ҳимоя қилиш учун суғурта шартномасини тузиши мумкин.

Қонунга риоя қилиш: банк кредит бериш билан боғлиқ барча амалдаги қонун ва қоидаларга риоя қилиши керак.

Хатарларни бошқариш стратегиясини ишлаб чиқиш: банк кредит беришда хатарларни минималлаштириш учун турли усул ва воситаларни ўз ичига олган рискларни бошқариш стратегиясини ишлаб чиқиши ва амалга ошириши керак.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «140 та илғор саноат корхонаси» дастурини амалга ошириш ва «саноат ипотекаси» тизимини жорий қилишга доир чора-тадбирлар тўғрисидаги 684- сон қарори, 26.12.2023 йил

2. Искандаров, М. (2021). Актуальные проблемы кредитования промышленных предприятий банками и пути их решения. Экономика и инновационные технологии, (5), 1–7. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economics_and_innovative/article/view/12131

3. Атаниязов Ж.Х., Ширинова Ш.С. Практические аспекты и перспективы формирования финансово-промышленных групп в Узбекистане. Финансы: теория и практика. 2021;25(6):185-198. DOI: 10.26794/2587-5671-2021-25-6-185-198

4. Норов, А. (2020). Инновацион лойиҳаларни молиялаштиришда тижорат банкларининг ролини ошириш. Экономика и инновационные технологии, (2), 1–7. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economics_and

5. Эралиев А.А., Тешабоева З.Э. Повышение экономической эффективности предприятий за счет совершенствования системы управления [Increasing The Economic Efficiency of Enterprises by Improving the Management System] // XX International Scientific Survey of Problems of Economics, Finance and Management , Свободное цитирование при указании авторства: <https://scientific-conference.com/grafik/grafik-2019-pervoe-polugodie.html> __ (Boston, USA - 25 November, 2020). с. {[см. сборник](#)}

6. Тешабоева Зилола Тошпулатовна, Умурзакова Замира Солижановна Повышение конкурентоспособности национальной экономики как приоритетное направление развития страны // Евразийский научный журнал. 2017. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/povyshenie-konkurentosposobnosti-natsionalnoy-ekonomiki-kak-prioritetnoe-napravlenie-razvitiya-strany>